

Người thầy cũ

*Để tưởng nhớ những vị ân sư đã dạy dỗ tôi và
riêng tặng một bạn khuyến khích tôi trong sáng tác...*

LÊ QUỐC

*Cứ mỗi độ xuân sang
Ôm theo bó cúc vàng
Mang lòng ra nghĩa địa
Tôi đốt mấy cây nhang.
Pháo bên xóm nổ ran
Lòng sao buồn mênh mang !
Có đơn thầy nằm đó
Nhìn xuân sang bẽ bàng .*

(Ngọa băng Tử) (1)

Chiều cuối Đông lạnh lẽo, buồn thiu ! Tôi ngồi tản mẩn dở chồng thơ cũ, giấy đã ngả màu vàng úa, bất gặp một bài thơ ký tên Ngọa Băng Tử. Lời thơ buồn man mác, gợi một cảm xúc bàng khuâng. Bài thơ của người thầy cũ, Thầy Dương Bích Thủy, bút hiệu Ngọa Băng Tử, nay đã ra người thiên cổ. Lòng tôi bỗng lao xao một nỗi ngậm ngùi ! Đã bao năm rồi, cảnh ngộ rượt đuổi tôi hết nơi này đến nơi khác, từ đô thị phồn hoa đến rừng sâu heo hút (đời quân ngũ) rồi nay lưu lạc tha hương sống kiếp lưu đày, tôi chưa một lần về thăm mẹ, cũng chưa một lần gặp lại được người thầy cũ, vị ân sư đã khai tâm cho tôi bài học đầu đời trong quyển Quốc văn giáo khoa thư :

*Con ơi ! muốn nên thân người ,
Lắng tai nghe lấy những lời mẹ cha*

rồi đến :

*Công cha như núi Thái sơn
Nghĩa mẹ như nước trong nguồn chảy ra*

Ngày đó, tôi chỉ học thuộc lòng mấy câu trên . Ý nghĩa nào có hiểu gì . Chỉ biết vâng lời thầy. Lâu ngày nó thấm vào tận tim gan lúc nào không biết . Đến lúc lớn lên và ngay cả bây giờ, tôi vẫn quan niệm bất hiếu là tội lớn nhất trong đạo làm người . Bài học đầu tiên theo đuổi tôi suốt cả cuộc đời. Báo hiếu cho cha mẹ được chút nào thì vui mừng. Không được, thì tâm tư dằn vặt một niềm ân hận xót xa. Ngày ra đi vì quá lo lắng, tôi không một lời từ giã má tôi để cho người trông đợi mỗi mòn cho đến khi nhắm mắt. Ngày má qua đời , tôi cũng không một nén hương tiễn biệt. Cuộc đời vốn vậy, ít khi nào trọn vẹn điều mình mong muốn. Chỉ tự an ủi là mình vẫn có nó trong lòng. Cho dù chữ hiếu không tròn nhưng bài học "công cha nghĩa mẹ " đầu đời của ông thầy cũ, tôi mãi mãi khắc cốt ghi tâm .

Ngày lễ Vu Lan, thấy ai cài một bông hồng trên áo, tôi mừng cho họ có cái hạnh phúc còn cha mẹ. Riêng tôi thì buồn bã nhận một bông hồng màu trắng lạnh lùng !

Và ông thầy cũ đầu đời, có lẽ nay đã ra người thiên cổ hay đã thành một cụ già râu tóc bạc phơ , sống vất vưởng âm thầm nơi một xóm xỉnh nào đó của quê hương. Ông giống như một ông thầy đờn rút ruột tằm, đem hết tài nghệ mình diu dắt học trò, để họ trở thành ca sĩ nổi tiếng được đời hoan hô, ngưỡng mộ.

Đầu có ai biết rằng sau đây càng quang sáng chói của những người ca sĩ đó, có một ông thầy đang kéo lê cuộc đời tăm tối, đói rách trong căn gác hẹp tồi tàn, xơ xác .

Ông thầy tôi cũng vậy thôi ! Suốt đời cù cút tận tụy với nghề . Thầy tôi dạy học, không bằng khối óc mà bằng con tim. Thầy săn sóc từng đứa một. Giỏi dở, giàu nghèo ,không hề phân biệt . Đau yếu, thầy thăm hỏi ân cần. Học dở, thầy dạy dỗ tận tâm . Thầy nói: *Thằng Đèo nó học dở, không phải tại nó, tại cha mẹ nó giàu có nhưng dốt nát nuông chiều quá đáng . Còn thằng Mạnh nó bận giúp cha mẹ công việc đồng áng. Thằng Kha, đầu óc nảy nở chậm. Sau này chưa chắc nó thua các con .*

Có đứa đau nặng , thầy đến nhà thăm . Đứa lười làm thầy , thầy quở phạt , có khi dùng thước khê tay.Tuyệt đối ,chúng tôi không có đứa nào oán hận thầy. Điều lạ lùng là thầy tôi, lớp người cũ, chắc chắn không biết những phương pháp giáo dục hiện đại : Giáo dục không phải là truyền đạt kiến thức mà phải đứng phía sau tạo điều kiện cho đối tượng tự phát. Ông thầy tôi rất thương học trò, rất trọng nhân cách từng đứa, mặc dầu chúng tôi còn nhỏ dại . Nhờ vậy mà sau này lớn lên, mỗi người một nơi , có người thành đạt , có người làm đến quan chức lớn, có người đàn thuê, viết mướn, có thằng bỏ sách đi buôn, có thằng làm lính sa trường, nhưng cũng có đứa về thăm thầy cũ.

Chuyện tướng Carnot về ghé ngang trường thăm ông thầy cũ trong QVGKT thật là cảm động. Đời cũng thường nhắc nhở đến Thủ tướng, Phó Tổng thống Trần văn Hương. Nhưng ít ai nhắc đến thầy Trần văn Hương . Thầy tôi và người nghệ sĩ thầy đờn - giống như cây mắm trên rừng gần biển, bám trụ chịu đựng rồi ngã rạp xuống , thân xác làm phân cho đất bùn để cho trăm mọc lên , rồi cũng đến lượt mình, trăm ngã xuống để cho đất bùn thành đất nạc, và bây giờ có thể trồng được cây ăn trái , trồng được hoa màu nuôi sống con cháu . Ông nội thằng Cộc vịn vai nó, nói : *Ông với lại tía con là cây mắm, chon giãm trong bùn.. Đời con là đời trăm, chon còn dính bùn chút ít, nhưng đất đã thuần rồi . Con cháu của con sẽ là xoài, mít , dứa cau. Đời mắm tuy vô ích nhưng không uổng, như là lính ngoài mặt trận vậy mà ! Họ ngã gục cho kẻ khác là con cháu họ hưởng. Con sắp được hưởng rồi đó (Bình nguyên Lộc. Rừng mắm)*

Thầy tôi và người nghệ sĩ thầy đờn cũng như bao nhiêu chiến sĩ vô danh khác đã phơi thân ngoài chiến địa, máu họ đã thấm sâu vào lòng đất, anh linh họ đã kết tinh thành hồn thiêng sông núi để gìn giữ quê hương mãi mãi được trường tồn. Hình ảnh ông thầy gắn liền với ngôi trường cũ nằm trên bờ sông Long Hồ, quanh năm nước chảy lặng lẽ với những đê lục bình bập bềnh theo con nước lớn nước ròng. Và cây dầu ráy sau trường to đến hai người ôm không giáp, tàn cây rạp rạp che bóng mát cả sân trường.Những ngày trời mùa gần Tết, gió bắc se se?, trái dầu ráy hai cánh màu đỏ thắm, bay tủa ra, lo?ng qu?ng đầy trời như ai đó cầm một nắm trấu vãi tung trên mặt hồ. Trên đường làng đưa đến trường lác đác mấy cây ô môi, hoa nở đỏ hồng, mấy hàng rào xương rồng màu xanh biếc lấm tấm mấy nụ hoa vàng.Thỉnh thoảng có nghe tiếng con bìm bịp kêu nước lớn trong bụi rậm, con tắc kè cô độc chắt lưỡi thở than ngoài ngôi miếu bỏ hoang đầu làng. Có những chiều nắng nhẹ còn vương trên mấy tàu lá chuối non, tiếng con cu đất gáy vang trong bụi rậm, con gà mái túc con dưới giàn bầu sai quả những quả và tiếng hát ngày nào trong buổi bãi trường , ông thầy lấy cây song hồng gài cửa , gõ chầm chậm theo nhịp 3/4 , học trò hát theo :

*Quê nhà tôi, chiều khi nắng êm đềm
Chạy dài trên khóm cây, đàn chim ríu rít ca..*

Thờ ấu thơ , cảnh cũ thầy xưa - kỷ niệm sao mà nồng ấm, đậm đà .
Hồ trường An cũng có lần nhớ về xứ Long Hồ thời thơ ấu , ông viết :

*Rời một chiều xuân khi nắng phai..
Chân mây đồng vọng tiếng ngân dài
Nhạc thời niên thiếu hồn quê cũ
Tôi thả hồn theo cánh én bay..
(Hồ trường An)*

Hơi thơ nhẹ nhàng như cánh chiều tà êm ả., đồng vọng tiếng nhạc quê hương dịu dặt . Đồng quê thuở thanh bình xiết bao kỷ niệm ! Những buổi trưa hè im vắng, nằm đu đưa trên chiếc võng, bà mẹ cất giọng ầu ơ ru con ngủ :
*Ầu.. ơ.. Ví dầu cầu ván đóng đinh
Cầu tre lắc lẻo gập ghềnh khó đi
Khó đi, mẹ dắt con đi
Con đi trường học, mẹ đi trường đời..*
(Ca dao)

rồi bắt qua vọng cổ :

Đêm khuya mờ một bóng vạc về .. mà người thiếu phụ còn lặng ngồi bên nhịp cửa song ..đưa mắt tầm trông theo bóng vạc mà giọt lệ cảm hoài tự bao giờ đã chảy.. ơ..ơ ...

Mùi tận mạng ! Nghe mà bắt nhớ ông bà ông vải.
Mà vui cũng hết cỡ .Thuở ấy tôi và Sáu Sậu cấp sách đến trường. Nói là sách cho oai vậy chứ thật ra chỉ có một quyển vở học trò , một cuốn Quốc văn Giáo khoa thư, một bình mực tòn ten thường hay bị bật nắp, mực đổ đầy quần áo vì ham chạy giỡn. Thằng Sáu ở cùng xóm đã 11 tuổi mới học lớp ba (thuở ấy gọi là cours élémentaire). Nó hay bày nhiều trò chơi . Thấy mấy thằng Tây "săng đá" ngoài chợ đi giày "cao cổ", nó bày cho tôi lấy bẹ chuối quấn vào chun làm giày, rồi đếm " ọc ,ơ " đi đều bước và hát bài của thầy Mai dạy (thầy dạy thể dục)

As - tu connu Pipi-pipo,
Quand tu étais militaire
As - tu connu Pipi-pipo
Quand tu étais matelot .

Hai thằng tôi vừa đi vừa hát vang lên trong nắng sớm. Đến trường tôi hô lớn lên "Attention Halte", chun phải vừa đứng tiếng Halte, chun trái bước thêm một bước theo tiếng đếm " un ", chun phải bước thêm một bước theo nhịp đếm "deux", rồi ngừng lại một rụp ,trước sân trường. Không ngờ ông thầy đứng đó lúc nào không biết. Hoảng hồn, sợ xanh mặt. Phen này chắc ăn thước kẻ. Thấy chúng tôi làm chuyện dị hợm quá, ông thầy mỉm cười, một nụ cười hiền hoà tha thứ, không quở phạt gì cả. Hú hồn !

Ồi ! cái nụ cười khoan dung đậm tình thương mến. Mãi cho đến bây giờ, đầu chỉ còn một thứ tóc trắng phau, tôi không sao quên được . Thằng Sậu còn có biệt tài ca hát. Nó hát vọng cổ,bài "Sầu vương biên ải" xuống hồ nghe đứt ruột . Tôi nói : *Mày ca mùi quá , coi chừng bà "giáng" đó. Nghe nói Bảy Cao của gánh hát Tân Thịnh đó, ông ca hay quá , bà giáng xuống cây da hoài đó.* Thằng Sậu sợ quá ! không dám hát nữa ,khi đi ngang qua cây da sợ đầu làng. Nó quay sang hát : *Cô mười, cô chín , hai cô mày muốn cô nào. Nếu muốn dắt đi, đừng cho má nó hay..*

Nó quay sang bảo tôi : *Mày có nhớ bài Nhớ chiến khu không ?* rồi cất giọng hát : *Chiều nay, kiến cắn cu sừng chù vù* .Tôi hát theo ,lòng vui không tả được. Tuổi trẻ vô tư, hồn nhiên . Ở trường đã vui , về nhà những ngày nghỉ (ngày thứ năm và chúa nhật) càng vui hơn với lũ trẻ hàng xóm với những trò chơi trốn kiếm, đá lon, nhảy chạng cháng, rồng rắn, chơi nhà chòi, lớn một chút thì chơi tán u, làm bò đá, và đặt trúm bắt lươn, câu rê, câu nháp, tát đĩa, bẫy chim, bắt chuột đồng đem về cho má ướp xă ớt chiên rô ti giòn rụm.

Sáu ơi ! còn nhớ không Sáu, bữa mày ca vọng cổ hay quá ! Tao sợ bà giáng, bắt mày đi .Tao nói nhỏ biểu mày thôi ca khi đi ngang qua cây da sợ. Tội nghiệp ! mày cũng tin lời tao, ngừng hát. Bây giờ, không biết mày còn sống hay đã chết, khá giả hay nghèo xác xơ, còn nguyên vẹn hay đã để lại một phần thân thể nơi chiến trường ? Nhưng tao vẫn nhớ đến mày, nhớ mãi cho đến ngày tao nhắm mắt.

Nhớ thầy cũ, dấu ấn sâu đậm như là thầy giảng những bài học trong Quốc văn giáo khoa thư . Thầy giảng bằng con tim. Đoạn nào hay, thầy rưng rưng cảm động. Tụi trẻ chúng tôi thấy thầy buồn nên cũng buồn theo. Bài học đã đi vào lòng gần hơn nửa thế kỷ mà thế hệ học trò lớp tuổi tôi, hỏi thăm bạn bè, họ cũng như tôi đều nhớ rõ từng hình ảnh những bài *Cái lưới, Kê ở người đi Ôi ! cái cảnh biệt ly sao mà buồn vậy, Ba anh em nhà họ Điền, Bà ru cháu v.v..*

Thầy tôi thanh cao,đạm bạc.Thương học trò, tận tụy với nghề, hành xử cuộc đời rất là "QVGKT". Thầy thường nói : *Dạy học không gì bằng làm gương cho học trò.* Cho nên , thầy lúc nào cũng làm gương cho học trò. Thầy là một tấm gương sáng cho nhiều thế hệ .

Tôi còn nhớ, nhớ rất rõ, ấn tượng rất sâu khi thầy giảng bài anh em nhà họ Điền : Chia xong gia tài, chỉ còn cây cổ thụ trước sân. Sáng hôm sau, định chặt xuống để chia nhau thì hỡi ơi ! chỉ một đêm mà cây đã khô héo, lá cành rũ rượi rồi ! Người anh cả ôm gốc cây mà khóc rồi nói : " Ta nghĩ ba anh em ta cùng một cha mẹ sinh ra khác gì cây kia một gốc sinh ra bấy nhiêu cành lá rườm rà, tốt tươi là đường nào ! Chỉ vì hôm qua ba anh em ta định chặt nó xuống để chia nhau , có lẽ nó không nở sống mà chịu sự phân ly nên mới một đêm mà đã chết khô rồi ! Nếu anh em ta phân ly ra thì cũng giống như cái cây này mà thôi. Bởi thế nên ta động lòng thương mà khóc."

Hôm ấy, thầy rút khăn mù soa chặm nước mắt . Mãi về sau, tôi mới biết được gia đình thầy, anh em bất hòa nên đành bán ngôi nhà hương hỏa, rồi mỗi người đi một nẻo. Ngày bãi trường, chúng tôi khóc sướt mướt. Khóc vì phải chia tay với thầy, chia tay với bạn. Đưa lên lớp nhì (Cours Moyen I) phải vô trường Ngã Tư Long Hồ , đưa về Bình Phước, Kỳ Hà ... đưa phải thôi học về nhà giúp cha mẹ cày cấy, vài đứa thì theo cha mẹ về tỉnh. Còn thầy năm nay cũng được thuyền chuyển đi nơi khác. Hôm ấy là một ngày buồn bã. Trong lòng mỗi người chứa chan một nỗi buồn ly biệt. Thầy tôi mở sách Quốc văn ra đọc bài " Kê ở người đi " : *Vừa ra khỏi nhà thì trong lòng tôi tự nhiên sinh ra buồn rầu vô cùng, nay tôi mới biết cái cảnh biệt ly là một ! Chân bước đi, mặt còn ngoảnh lại : từ cái mái nhà,cái thềm nhà , cái lối đi cho đến bụi cây, đám cỏ , cái gì cũng làm cho tôi quyến luyến khác thường ! Thuyền nhỏ sào, ai nấy đều chúc cho tôi thuận buồm xuôi gió, bình yên khoẻ mạnh. Thuyền đã đi xa ,mà tôi còn đứng nhìn trở lại,nhìn mãi cho đến lúc không trông thấy nhà nữa mới thôi ! Ôi ! cái cảnh biệt ly sao mà buồn vậy. (QVGKT)*

Cả lớp hôm ấy ngồi bất động. Có đứa khóc sướt mướt., mỗi người một hoàn cảnh, nhưng ai nấy đều biết sau buổi học này thì phải chia tay .Chia tay với bạn mà còn phải chia tay với ông Thầy kính yêu. Ngày hôm ấy là một ngày buồn bã nhứt trong thời thơ ấu của tôi .

Trên đường tha hương lữ thứ, viết về người thầy cũ, xem như một nén hương lòng kính dâng lên các vị ân sư đã từng gửi trọn cuộc đời mình trong việc dạy dỗ trẻ con và đặc biệt là thầy Dương Bích Thủy, ngày xưa thầy đi viếng mộ thầy " tôi đốt mấy cây nhang" - ngày nay, kẻ hậu sinh cũng xin viếng thầy bằng mấy dòng này. Và ông thầy buổi học đầu đời , cũng xin thầy, bên kia thế giới hãy nhận nơi đây lòng tưởng nhớ của thẳng học trò ngày trước. Buổi học biệt ly, không ngờ là lần vĩnh biệt !

- (1) Bài thơ của thầy Dương Bích Thủy. Bản tìm được là bản "tam sao thất bản". Có lẽ không đúng nguyên bản. Bạn bè, ai còn nhớ, xin bổ khuyết giùm. Xin đa tạ.